

УДК 340:368.029(575.3)

ББК 67.404

**ТАВСИФИ УМУМИИ
АЗНАВСУҒУРТАКУНӢ ТИБҚИ
ҚОНУНГУЗОРИИ ҶУМҲУРИИ
ТОҶИКИСТОН**

Золотухин Алексей Валеревич, д.и.х.,
доцент, декани факултети ҳуқуқшиносии
Донишгоҳи (Славянии) Русия ва Тоҷикистон
(Тоҷикистон, Душанбе)

**ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА
ПЕРЕСТРАХОВАНИЯ ПО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ
РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН**

Золотухин Алексей Валерьевич, д-р юрид.
наук, доцент, декан юридического факультета
Российско-Таджикского (Славянского)
университета (Таджикистан, Душанбе)

**GENERAL CHARACTERISTIC
OF REINSURANCE
UNDER THE LAW OF THE
REPUBLIC OF TAJIKISTAN**

Zolotukhin Alexey Valerievich, Doctor of Law,
Associate Professor, dean of the faculty of law under
the Russian-Tajik (Slavonic) university (Tajikistan,
Dushanbe) **E-MAIL:** mczolotoy@rambler.ru

Вожаҳои калидӣ: суғурта, азнавсуғуртакунӣ, ташиклоти суғуртавӣ, фаъолияти суғуртавӣ, қонунгузорӣ, ҷуброни суғуртавӣ

Маъсалаҳои марбут ба азнавсуғуртакунӣ тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ карда мешаванд. Қайд карда мешавад, ки азнавсуғуртакунӣ гарави таъмини устувориҳои молиявии амалиёти суғуртавӣ ва фаъолияти мӯтадилӣ ҳама гуна ширкатҳои суғуртавӣ мебошад. Азнавсуғуртакунӣ ҳамчун низоми муносибатҳои иқтисодии суғуртаи тақрорӣ интиқоли ҳама ғисме аз хавфҳои суғуртавиरो аз зиммаи як суғуртакунанда ба ӯҳдаи суғуртакунандаи дигар пешбинӣ мекунад, ки мақсади он ташикли портфели мутаносиби суғуртавӣ ва таъмини эътимоднокии молиявӣ мебошад. Гузашта аз ин, азнавсуғуртакунӣ як намуди махсуси суғуртаи амвол мебошад, ки нисбат ба шартномаи асосии суғурта хусусияти аксесуарӣ дорад.

Ключевые слова: страхование, перестрахование, страховая организация, страховая деятельность, законодательство, страховое возмещение

Рассматриваются вопросы, связанные с перестрахованием по законодательству Республики Таджикистан. Отмечается, что перестрахование является залогом обеспечения финансовой устойчивости страховых операций и стабильной деятельности всякого страхового общества. Будучи системой экономических отношений вторичного страхования, перестрахование подразумевает передачу всех или части принятых на страхование рисков одним страховщиком другому с целью создания соразмерного страхового портфеля и обеспечения собственной финансовой надёжности. Более того, перестрахование представляет собой особую разновидность имущественного страхования, специфика которого обусловлена его акцессорным характером в отношении основного договора страхования.

Key words: insurance; reinsurance; insurance agency; insurance activity; legislation; insurance compensation

The article deals with considering the issues related to reinsurance under the legislation of the Republic of Tajikistan. It is noted that reinsurance is the key to ensuring financial stability of insurance operations and stable activities of any insurance company. As a system of economic

relations of secondary insurance, reinsurance implies the transfer of all or a part of the risks assumed for insurance by one insurer to another in order to create a commensurate insurance portfolio and ensure its financial reliability. Furthermore, reinsurance is a special type of property insurance, the specificity of which is due to its accessory nature in relation to the main insurance contract.

Дар шароити муосири пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ дар Тоҷикистон институти суғурта, ки барои ҳифзи соҳибкор аз оқибатҳои имконпазири амволии номатлуби фаъолияти соҳибкорӣ пешбинӣ шудааст, нақши муҳим дорад. Бо истифода аз сохтори суғурта, субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ имкон доранд, ки зарари вобаста ба вайрон кардани ӯҳдадорихои шартномавиرو аз ҷониби контрагентҳо ба ҳадди ақал расонида, мавқеи иқтисодии худро нигоҳ доранд ва ба ин васила, дар бозор дилпурона амал кунанд.

Қаблан дар шароити иқтисоди хоҷагидорӣ нақшагии марказонидашуда хароҷоти фаъолияти хоҷагидорӣ бебарори корхонаро давлат ба зимма мегирифт, алҳол бошад дар шароити муосири иқтисодиёти бозор мушкilotи муқовимат бо хавфҳои молиявӣ вазифаи бевоситаи худӣ соҳибкор ба ҳисоб меравад. Имрӯз мавҷудияти хавфҳои гуногун дар фаъолияти соҳибкорӣ аз соҳибкор роҳҳои пешгирӣ кардани хавфҳо, муқовимат бо онҳо, кам кардани сатҳи таъсири манфии онҳо ва маҳдуд кардани онҳоро талаб мекунад.

Дар миқёси тамоми низоми иҷтимоӣ иқтисодӣ механизми ба дараҷаи баланд ташкилшудаи суғуртаи хавфҳои соҳибкорӣ барои ҷалби сармои хориҷӣ ба ҷумҳурӣ заминаи мусоидро фароҳам меорад ва дар ниҳояти кор ба суботи сиёсӣ, молиявӣ ва иқтисодӣ ва таҳкими аъёри милли таъсир мерасонад. Дар муомилоти муосири иқтисодӣ дар қатори механизмҳои муҳофизатӣ, ки соҳибкорон барои муқовимат бо хавфҳои молиявӣ истифода мебаранд, шартномаи суғурта нисбатан камтар мавриди истифода қарор мегирад.

Дар Консепсияи рушди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои то соли 2015, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти рақами 469 аз 3 декабри соли 2004 тасдиқ шудааст, ба инкишофи ноқофии институти суғурта, ки ҳамчун омили боздорандаи рушди баҳши соҳибкорӣ иқтисодиёт баромад мекунад, диққат дода шудааст. Чунин вазъият ба ҷамъияти аз лиҳози иқтисодӣ мутараққӣ ҳос нест, бинобар ин, роҳи интиҳобкардаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба самти муносибатҳои мутамаддини бозор эҷоди як низоми пешрафтаи суғуртаи фаъолияти соҳибкориро талаб менамояд.

Ҳамзамон, бозори суғурта, ки падидаи воқеияти иқтисодӣ мебошад, ба туфайли омилҳои объективӣ таҳти таъсири талабот ва пешниҳодот ташаккул меёбад. Талаботи мӯътадил ба хизматрасониҳои суғурта боиси пайдо шудани ташкилотҳои суғурта мегардад, ки пешниҳоди дархостшавандаро таъмин мекунанд.

Таҳлили қонунгузорӣ амалкунанда ва амалияи татбиқи он нишон медиҳад, ки таъмини ҳуқуқи суғуртаи фаъолияти соҳибкорӣ дар Тоҷикистон нокифоя аст. Дар ин бобат ҳеч набошад он факт шаҳодат медиҳад, ки суғуртаи фаъолияти соҳибкорӣ дар сатҳи қонунгузорӣ ҳатто мустақилияти синфӣ надорад.

Ташкилоти суғуртаи дилхоҳ хангоми иҷроӣ фаъолияти суғурта ӯҳдадорихои ба зимма гирифтаре бо имкониятҳои молиявӣ худ қиёс мекунад. Бо вучуди ин, ҳатто хангоми арзёбии ҳамаҷонибаи хавф, суғуртакунанда аз фарорасии ҳодисаҳои калони суғурта ё ҳодисаҳои фалокатбор, ки ҷуброни суғурта метавонад аз имкониятҳои молиявӣ он якҷанд маротиба зиёд бошад, эмин нест ё ҳолатҳое, имконпазиранд, ки ташкилоти суғурта ба суғуртаи хавфҳое даст мезанад, ки қаблан бо онҳо рӯ ба рӯ нашуда буд. Амалӣ гардонидани хавфҳои калон ва хатарнок метавонад дар таркиби портфели суғурта унсурҳои номутавозиниро ворид кунад.

Пардохтҳои суғуртави дар чунин ҳолатҳо метавонанд вазъи молиявии ширкати суғуртавиरो чиддан заиф намоянд ё боиси муфлис гардидани он шавад. Аммо, рад кардани суғуртаи чунин хавфҳо дар муҳити рақобат, моҳиятан маънои заиф шудани мавқеи онро дар бозори суғурта дорад. Барои ҳалли ин мушкилот тибқи м. 22 Қонуни Чумхурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти суғурта» (минбаъд Қонуни суғурта), институти азнавсуғуртакуни пешбинӣ шудааст, ки яке аз кафолатҳои таъмини устувории молиявии суғуртакунанда ва воситаи афзоиши кафолатҳои он барои пардохтҳои суғуртави мебошад.

В.И. Серебровский хусусиятҳои кафолати институти азнавсуғуртаро таъкид намуда, мегӯяд: «Ҳангоми бастанӣ шартномаи суғурта суғуртакунанда бояд ҳамеша дар ҳатаре, ки мавриди суғурта қарор мегирад, сатҳи муайяни манфиати худро, ки аз нуқтаи назари молияви ва техникӣ-суғуртави қобили қабул аст, риоя кунад. Хавфи аз ин сатҳ зиёд метавонад барои суғуртакунанда ҳалокатовар бошад.

Барои пешгирии ин оқибатҳо, суғуртакунанда метавонад аз қабули чунин хавф тамоман даст кашад ва ё барои иштирок дар таваккал суғуртакунанда ё суғуртакунандагони дигарро ҷалб кунад. Ҷалби суғуртакунандаи дигар ё суғуртакунандагони дигар барои ба зимма гирифтани хатар тавассути ба онҳо интиқол намудани тамоми хатар ё қисми он аз ҷониби суғуртакунандаи асосӣ азнавсуғуртакуни мебошад» [6, с. 492].

Ҳамин тариқ, азнавсуғуртакуни кафолати таъмини устувории молиявии амалиёти суғурта ва фаъолияти мӯътадили ҳама гуна ширкатҳои суғурта мебошад. Асоси онро, чи хели ки В.Ю. Абрамов қайд кардааст, шакли аз қадимулайём мавҷудаи бозтақсим ё азнавтасимкуни ташкил мекунад: тақсими хавф дар байни якчанд ташкилоти суғурта – азнавсуғуртакунандагон [3].

Тавассути чунин азнавтасимкуни амалҳои зерин ба даст меояд: аввалан, портфели суғурта аз таъсири ҳодисаҳои калони суғурта муҳофизат карда мешавад, сониян, пардохти ҷуброни суғурта тибқи чунин ҳодисаҳо ба зиммаи як суғуртакунанда бори вазнинро вогузор намекунад, балки дар байни ҳамаи иштирокдорони суғурта тақсим карда мешавад. Ба тӯфайли тақсими тақрири хатар, портфели суғурта ба ҳам баробар карда мешавад [5, с. 105].

Бо сабаби маҳдуд будани имкониятҳои молиявии суғуртакунандагони ватанӣ, институти азнавсуғуртакуни дар Чумхурии Тоҷикистон аз доираи иқтисоди миллӣ берун баромада, хусусияти байналмилалӣ касб кард. Аз ҷумла, тибқи муқаррароти м. 22 Қонуни суғурта бо мақсади таъмини устувории молиявии худ, суғуртакунандагон вазифадоранд, ки таносуби меъёри маблағҳои худ ва ўҳдадорҳои суғуртави ба зимма гирифташонро риоя кунанд.

Ташкилоти асосии суғуртави дар Чумхурии Тоҷикистон, ки ба азнавсуғуртакуни таҳассус дорад, Компанияи давлатӣ оид ба суғуртаи инвеститсияҳо "Тоҷикинвест" -и назди Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон мебошад, Компанияи мазкур бо қарори Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон аз 13 майи соли 1998 № 179 таъсис ёфтааст ва мақсади он фароҳам овардани шароити зарурӣ барои ҷалби сармоя, инчунин ҷимояи манфиатҳои сармоягузори ватанию хориҷӣ аз оқибатҳои хавфҳои сиёсӣ ҳам дар каламрави Чумхурии Тоҷикистон ва ҳам дар бозорҳои байналмилалӣ мебошад.

Вазифаҳои асосии компания суғуртаи инвеститсияҳои ба иқтисодиёти чумхури ҷалбшаванда ва дигар манфиатҳои шахсони ҳуқуқии марбут ба он, ҳамчунин амалигардонии самарабахши сиёсати ягона дар соҳаи суғуртаи инвеститсияҳо мебошад, ки дар чумхури гузаронида мешавад. Тибқи ин вазифаҳо, бастанӣ шартномаҳои суғуртаи азнавсуғуртакуни бо ташкилотҳои суғуртаи хориҷӣ ва ватанӣ аз ҷумлаи намудҳои асосии

фаъолияти компания ба шумор меравад (банди 9 Низомнома дар бораи Ширкати давлатии суғуртаи инвеститсияҳои "Тоҷикинвест" -и назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Азнавсуғуртакуни фаъолият ва муносибатҳои бо он алоқаманд мебошад, ки дар иртибот – бо интиқоли минбаъдаи ҳамаи ӯ як қисми хавфҳои суғурта, ки мутобиқи шартномаи азнавсуғуртакунии байни ширкати суғурта ва ширкати азнавсуғуртакуни басташуда ба миён омадаанд (моддаи 1 Қонуни суғурта), ба вучуд омадааст.

Азнавсуғуртакуни дар асоси шартномаи байни суғуртакунандаи мустақим ва азнавсуғуртакунанда баста мешавад (қисми 1 моддаи 1054 Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Асосҳои шартномаи суғуртакуни як қатор баҳсҳои илмиро дар бораи табиати ҳуқуқи шартномаи азнавсуғуртакунанда ба вучуд овардаанд. Дар байни олимони дар ин бобат иттифоқи ороф ба назар намерасад. Баъзе муаллифон мансубияти шартномаи суғуртаи азнавсуғуртакуниро ба гурӯҳи шартномаҳои суғуртаи пурра рад карданд. Предмети суғурташуда, навиштааст И.И. Степанов, ба ҳар ҳол чун моли ғайр боқӣ мемонад ва суғурта кардани он маънои бастании шартнома ба ғайри шахси сеюмро дорад, ки дар шартнома иштирок намекунад, яъне бастании шартномаи безътиборро дорад.

Агар шартномаи азнавсуғуртакуни эътиборнок эътироф карда шавад, пас ин маҳз аз он сабаб аст, ки он шартномаи суғурта нест, балки созишномаи фаръӣ аз он аст, ки мувофиқи он шахс ӯҳдадор мешавад хангоми фарорасии талафи предмет барои манфиати аз дастдодааш аз контрагент ситонад ” [7, с. 29].

Гурӯҳи дигари олимони нуктаи назари баръаксро ҷонибдорӣ мекунанд ва шакке намекунанд, ки шартномаи суғуртаи азнавсуғуртакуни ба низоми шартномаҳои суғурта тааллуқ дорад. "Ба намудҳои мустақили суғуртаи амвол, менависад В.И. Серебровский, - бояд, ба ном азнавсуғуртакуни низ мансуб доништа шавад..."[6, с. 492].

Ба ақидаи Г.Ф. Шершеневич, шартномаи азнавсуғуртакуни аз шартномаҳои одии суғурта фарқ надорад ва "аз ин рӯ қонунгузориҳое, ки азнавсуғуртакуниро ба қоидаҳои суғуртаи умумӣ тобеъ мекунанд, қомилан дуруст рафтор менамоянд" [8, с. 389].

Қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти суғурта" азнавсуғуртакуниро ба намуди фаъолияти суғуртаи дар баробари фаъолияти суғуртакунандагон оид ба суғурта мансуб медонад, яъне ба азнавсуғуртакуни нисбат ба суғурта хусусияти мустақил медиҳад (моддаи 1 Қонун).

Ба фикри мо, ҳеч шубҳае нест, ки шартномаи азнавсуғуртакуни ба гурӯҳи шартномаҳои суғурта мансуб аст. Муносибати суғуртаи муносибат оид ба ҳимояи манфиатҳо дар ҳолати фаро расидани ҳодисаҳоест, ки хусусиятҳои тасодуфӣ ва эҳтимоли доранд. Чунин муҳофизат аз ҳисоби фонди суғурта, ки аз ҳисоби маблағҳои суғуртаи шахсон ба чунин муҳофизат ниёзманд ташкил карда мешавад, амалӣ мегардад. Дарки моҳияти муносибатҳои ҳуқуқи суғурта тавассути унсурҳои ба он хос, аз қабили "ҳодисаи суғуртаи", "хавфи суғуртаи", муқофоти суғуртаи", "пардохти суғуртаи" ба амал меояд.

Ҳамаи ин аломатҳои таҳассусии муносибатҳои суғуртаи ба муносибатҳои азнавсуғуртакуни низ хосанд, зеро, тавре ки Д.Бланд қайд мекунад, «худии суғуртакунандагон ба ҳимояи суғуртаи ниёз доранд» [4, с. 129].

Ба фикри мо, азнавсуғуртакуни як намуди махсуси суғуртаи амвол мебошад, ки вижагии он бо хусусияти аксесуории он нисбат ба шартномаи асосии суғурта вобаста аст

Раванди азнавсуғуртакуни бо бастании ҳадди ақал ду шартномаи суғурта тавсиф мешавад: шартномаи асосие, ки байни суғурташаванда ва суғуртакунанда баста шудааст ва

шартномаи азнавсуғуртакунии байни суғуртакунанда тибқи шартномаи асосии суғурта (азнавсуғурташаванда) ва дигар суғуртакунанда (азнавсуғуртакунанда) басташуда.

Азнавсуғуртакуни бо мавҷудияти шартномаи асосии суғурта пешаки муайян карда мешавад ва ба он асос меёбад. Бе шартномаи асосии суғурта ҳуди шартномаи суғурта маънои ҳудро гум мекунад. Аз сабаби хусусияти аксессории ўҳдадорихои азнавсуғуртакуни, нисбат ба азнавсуғуртакуни қоидаҳои ба истилоҳ пайравӣ намудан ба сарнавишти суғуртакунанда татбиқ карда мешаванд.

Азнавсуғуртакунанда сарнавишти азнавсуғуртакунандаро пайгирӣ мекунад - ин принсипи асосии суғурта дар қисми 3 моддаи 1054 Кодекси граждании Чумҳурии Тоҷикистон сабт шудааст ва маънои онро дорад, ки суғуртакунанда тибқи шартномаи асосӣ (азнавсуғурташаванда), сарфи назар аз он ки ҳимояи азнавсуғуртакуни дорад, дар назди суғуртакунанди худ пурра ҷавобгар аст.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Таджикистан от 6 ноября 1994 года. С изменениями и дополнениями от 26 сентября 1999 года, 22 июня 2003 года и 22 мая 2016 года / Электронный ресурс: Режим доступа: URL: <http://www.president.tj/ru>. (Дата обращения: 23.01.2021).
2. Закон Республики Таджикистан «О страховой деятельности» от 23 июля 2016 года, № 1349 / Электронный ресурс: Режим доступа: URL: <http://www.trud.tj/assets/files/zakon-o-strah-deyat-2016.pdf/> (Дата обращения: 23.01.2021).
3. Абрамов В.Ю. Перестрахование: формы договоров // Аудиторские ведомости. 2006. № 1. [Электронный ресурс]. Доступ из справочно-правовой системы «Гарант»
4. Бланд Д. Страхование: принципы и практика. - М., 1998. – 416 с.
5. Манес А. Основы страхового дела. - М.: Анкил, 1992. – 112 с.
6. Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. - М.: Статут, 1999. – 567 с.
7. Степанов И.И. Опыт теории страхового договора. - Казань, 1878. - 228 с.
8. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. Т. 11. - СПб., 1908. – 515 с.

Reference Literature:

1. Constitution of the Republic of Tajikistan dated November 6, 1994. With alterations and addenda from September 26, 1999, June 22, 2003, and May 22, 2016.. Electronic resource: access mode: URL: <http://www.president.tj/ru>. (Date of request: 23.01.2021).
2. The law of the Republic of Tajikistan "On Insurance Activities" dated July 23, 2016, No. 1349 / Electronic resource: access mode: URL: <http://www.trud.tj/assets/files/zakon-o-strah-deyat-2016.pdf/> (Date of request: 23.01.2021).
3. Abramov V.Yu. Reinsurance: forms of contracts // Audit Tidings. 2006. No. 1. [Electronic resource]. Access from the reference legal system "Guarant"
4. Bland D. Insurance: Principles and Practice. M., 1998.-- 416 p.
5. Manes A. Fundamentals of Insurance Business. M.: Ankil, 1992.-- 112 pp.
6. Serebrovsky V.I. Selected Works on Inheritance and insurance Law. M.: Statute, 1999.-- 567 pp.
7. Stepanov I.I. Experience in the Theory of a Insurance Contract. - Kazan, 1878.-- 228 pp.
8. Shershenovich G.F. Commercial Law Course. T. 11. SPb., 1908.-- 515 pp.